

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

תכנית הלימודים בהיסטוריה מ"מ בהלימה לשעות ההוראה

(התוכנית תקפה להיבחנות בבחינות הבגרות במועד קיץ תשע"ד ובמועד חורף תשע"ה)

שם המפמ"ר: דר' ארנה כץ-אתר

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/Mikud/Sheelon22115.htm

חלק א', טופס 022115, 220

שימו לב : פירוט מוקדי הלימוד בכל נושא ונושא יתפרסמו באשנ"ב באתר המפמ"ר. יש לשים לב לשינויים במוקדי הלימוד.

ממדינת מקדש לעם הספר, בית-שני

פרקי הלימוד

פרק ראשון: יהודה בתקופה הפרסית

א. גלות בבל, הצהרת כורש ושיבת ציון

3. הצהרת כורש : תוכנה ומהימנותה, הסיבות למתן ההצהרה והשפעתה.

ב. בניית בית המקדש ה-2

1. בניית בית המקדש והגורמים שעיכבו את תהליך הבנייה.

3. בית- המקדש כמרכז החיים היהודיים : מרכז דתי, כלכלי וחברתי.

ג. עזרא ונחמיה

1. עזרא הסופר, מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו לגיבוש שבי ציון : קשיים והישגים.

2. נחמיה, מעמדו, סמכויותיו ופעולותיו : קשיים והישגים.

3. המחלוקת בשאלת הזהות היהודית : הגישה הבדלנית מול הגישה האוניברסאלית.

פרק רביעי: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית-המקדש

ג. דפוסי השלטון הרומאי בארץ ישראל ('מלך חסות' – הורדוס, הנציבים).

ד. הסיבות למרד הגדול והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים .

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

פרק חמישי: בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

א. רבן יוחנן בן זכאי והקמת המרכז ביבנה

1. המשבר שנוצר בחברה היהודית עקב חורבן בית-המקדש והסכנות שמשקפו לחברה היהודית עקב משבר זה.

2. בניית המרכז ביבנה: עיצוב חיים יהודיים ללא מקדש, יצירת גורמים מלכדים חדשים: תקנות חדשות 'זכר לחורבן', בית-הכנסת, לימוד התורה והתפילה.

ערים וקהילות: חברה ותרבות בימי הביניים

ב. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה

3. מבנה העיר המוסלמית ומוסדותיה המרכזיים. תושבי העיר: מעמד המשפטי ודפוסי המגורים שלהם.

הקהילה היהודית בעיר המוסלמית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
2. העיסוקים הכלכליים של היהודים בערים המוסלמיות.

יש ללמוד את הנושא 'העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה גם לפי הספר "מעיל תשבץ - מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים", בעריכת ד"ר מרים פרנקל, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ': 23 - 31, עמ' 50 - 63.

ג. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

העיר באירופה הנוצרית

4. המבנה חברתי בעיר: נייחות חברתית, משמעות המושג 'אזרח חופשי', מעמד הנשים בעיר.
6. העיר כמרכז תרבותי- חינוכי (אוניברסיטאות) וכמרכז כלכלי (גילדות, שווקים, ירידים, בנקים).

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים הנוצריות.
3. מאפייני ההנהגה של הקהילה היהודית באירופה הנוצרית: מבנה ההנהגה, סמכויותיה ואמצעי האכיפה שהיו בידיה.

ד. עיר מדגימה: בגדד או פראג (סעיפים 1,2 או סעיפים 3,4)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

1. העיר בגדד

מאפיינים של העיר בעולם המוסלמי בימי הביניים שבאו לידי ביטוי בעיר בגדד:

ד. חיי היום יום בבגדד (החלוקה לרבעים, סוגי הבתים, מעמדות, בעיית המים ודרכי התמודדות איתה)

ה. בגדד כמרכז כלכלי.

ו. ניהול העיר- מערכות השיפוט, הפיקוח והאכיפה בבגדד.

ז. בגדד כמרכז תרבותי של העולם המוסלמי במאות ה-9 וה-10 והביטויים לכך, תחומי הידע שפרחו בבגדד.

2. הקהילה היהודית בבגדד

מאפיינים מחיי היהודים בעולם המוסלמי בימי הביניים כפי שבאו לידי ביטוי בחיי היהודים בבגדד:

ב. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים כביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי.

ג. רס"ג - אישיותו הגותו ותרומתו להגות היהודית, דרכי ההתמודדות עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים, הפולמוסים בהם היה מעורב.

יש ללמד נושא זה גם לפי הספר 'מעיל תשבץ' בעריכת ד"ר מרים פרנקל, הוצאת מעלות, ירושלים תשס"ח, עמ' 38-45.

3. העיר פראג

מאפיינים של העיר הנוצרית בימי הביניים שבאו לידי ביטוי בעיר פראג:

א. הביטויים למרכזיותה של פראג בתחומים המדיני, הכלכלי והחינוכי-תרבותי.

4. הקהילה היהודית בפראג

מאפיינים מחיי היהודים באירופה הנוצרית שבאו לידי ביטוי בחיי היהודים בעיר פראג:

א. היחס של השלטון המרכזי ושל תושבי פראג הנוצרים אל היהודים: המעמד המשפטי של יהודי פראג, הרקע לגירושים של יהודי העיר והסיבות להחזרתם.

ב. מבנה הרובע היהודי בפראג,

ד. הפעילות הכלכלית של יהודי פראג, "יהודי החצר".

ה. מבנה החברה היהודית בפראג: הקיטוב החברתי בקרב יהודי פראג, עזרה הדדית (פועלו של מרדכי מייזל).

ז. המהר"ל מפראג- אישיותו, הגותו ותרומתו להגות היהודית בימי הביניים, דרכי התמודדותו של המהר"ל עם הבעיות שהעסיקו את היהודים בגולה בימי הביניים (המשמעות שהעניק המהר"ל לגורלם הפוליטי של היהודים ולדרך חייהם בגולה), ביקורתו על שיטות הלימוד והפסיקה המחייבת.

הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

פרקי הלימוד

א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19

1. מבוא להוראת נושא הלאומיות המודרנית באירופה במאה ה-19 (המאפיינים של הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית).
2. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
4. דפוסי ההגשמה של תנועה לאומית אחת באירופה במאה ה-19: המצב המדיני, חברתי-כלכלי לפני תחילת המאבק הלאומי, הגבולות בהם חיו בני הלאום, מי שלט במדינה, מטרת המאבק והכוחות הפעילים שהניעו את המאבק, השלבים העיקריים במאבק, הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים בניהול המאבק, תוצאות המאבק, קווי הדמיון והשוני בין מאבק תנועה זו לדפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות.

בסעיף זה אין הכוונה לתנועה הציונית.

ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים

1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית.
2. פועלו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: 'מדינת היהודים', תכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצ'ארטר, ויכוח אוגנדה.

3. ב. הוויכוח בין הציונים על דמות החברה העתידה לקום בארץ ישראל.

ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות לארץ-ישראל, קשיי העולים, מפת ההתיישבות, צורות התיישבות, מסגרות פוליטיות- חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית.

ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה

1. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה.
5. הצהרת בלפור: תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.

ה. השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה,

במאה ה-19. נקודות דמיון ושוני.

הגורמים להתעוררות התנועות הלאומיות, המטרות, דפוסי הנהגה, הדרכים שנקטו לקידום מטרות התנועות הלאומיות, הקשיים שעמדו בדרכן.

חלק ב', טופס 022116, 221

שימו לב : פירוט מוקדי הלימוד בכל נושא ונושא יתפרסמו באשנ"ב באתר המפמ"ר. יש לשים לב לשינויים בתוך מוקדי הלימוד.

המפמ"ר: דר' אורנה כץ-אתר

התוכנית תקפה להיבחנות בבחינות הבגרות במועד קיץ תשע"ד ובמועד חורף תשע"ד

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/History/Mikud/Sheelon.htm

פרק ראשון בבחינת הבגרות

3. נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

חלק ראשון: 1933-1939

א. האידיאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי ומרכזיות השאלה היהודית באידאולוגיה זו.

ב. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון – ממפלגה שולית למפלגה הגדולה ביותר.

ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם (דרך בניית המשטר הנאצי כולל המדיניות כלפי היהודים).

חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד מבצע ברברוסה (יוני 1941) והמדיניות כלפי היהודים באזורי הכיבוש

ד. 'הסדר החדש' באירופה: הבהרת המושג והצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמתו.

ה. יהודי פולין:

1. המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות.

מטרות מוצהרות להקמת הגטאות והסברים להקמתם; דרך ניהול הגטו ודרכי הפיקוח על הגטו; התפקידים שהוטלו על היודנראט ודרכי מימושם.

2. תנאי החיים בגטו והשפעתם על הפרט, על המשפחה ועל החברה היהודית; דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות: הישרדות, 'קידוש החיים', ארגונים שפעלו בגטו, תנועות הנוער: מאפייני פעילותן.

פרק שני בבחינת הבגרות

חלק שלישי: המלחמה העולמית והפתרון הסופי מקיץ 1941 ועד כניעת גרמניה ויין בשנת 1945

ו. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית המועצות

ז. השלבים בביצוע 'הפתרון הסופי'

ח. ועידת ואנזה – נציגי הרשויות שהוזמנו, הנושאים שהועלו בישיבה, מטרות כינוס הוועידה ומקומה בתהליך ביצוע 'הפתרון הסופי'.

ט. דילמות ודרכי התמודדות של היודנראטים בגטאות במזרח אירופה בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי'.

י. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי':

1. המרד בגטאות – מי היו המורדים, מטרות המרד, קשיי ההתארגנות, לבטים ודילמות של המורדים; ייחודו של המרד בגטאות לעומת מרידות בגטאות אחרים.
4. לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית.

יא. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה ליהודים בזמן ביצוע 'הפתרון הסופי':

1. 'הרוב הדומם', משתפי פעולה, המעטים שהסתכנו בניסיונם להציל יהודים.
2. חסידי אומות עולם – הגדרת התואר, מניעים, דפוסי עזרה והצלה.

פרק שלישי בבחינת הבגרות

1. המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945-1949.

יג. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי בתחומים האלה: ההעפלה, התיישבות ומאבק צבאי (תנועת המרי, מאבק צמוד ומאבק רצוף).

יד. העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם – הדיון באו"ם, עמדת המעצמות, השפעת 'המלחמה הקרה' על עמדת המעצמות, החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות להחלטת האו"ם בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב.

טו. מלחמת העצמאות, חלק א' וחלק ב'.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

טז. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (הוויכוח מתי להכריז על הקמת המדינה), הקמת צה"ל, פירוק המחותרות ופירוק מטה הפלמ"ח.

יז. הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים.

פרק רביעי בבחינת הבגרות

2. מדינת ישראל במזרח התיכון

יח. השפעות תהליך הדה קולוניזציה ו'המלחמה הקרה' על הקמתן של מדינות עצמאיות-ריבוניות באגן הים התיכון.

יט. ההשפעות של תוצאות מלחמת העצמאות והקמת מדינת ישראל ושל תהליך הקמתן של מדינות עצמאיות ריבוניות בארצות אגן הים התיכון על גורל היהודים בארצות אלה (הסבר התהליך הכללי ודוגמאות ממדינות שונות).

כ. מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.

3. עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

כא. העלייה בשנות החמישים והשישים: ארצות המוצא של העולים, הסיבות לעלייה, ממדי העלייה. תהליך הקליטה – הקשיים, השיקולים שהשפיעו על תהליך הקליטה.

אירועי ואדי סאליב: משמעותם והשפעתם.

כב. המעבר מ'כור היתוך' לחברה רב תרבותית במדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בתחומים שונים בחברה ובתרבות.

היסטוריה לעולה חדש, תושב חוזר ולתושב ארעי, 2

יחידות לימוד – שאלון 022218

שימו לב - תלמידים עולים רשאים להיבחן במקצועות החובה בשאלונים מיוחדים לעולים בכיתה י"א או בכיתה י"ב בלבד. מבחנים אלה מתקיימים אך ורק במועד הקיץ.

פרקי הלימוד

תקופה ראשונה: הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

פרק א': תופעת הלאומיות ומאפייניה באירופה במאה ה-19

2. המאפיינים של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
3. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19 ולגיבושן.

פרק ב': התנועה הלאומית הציונית ומאפייניה העיקריים

1. הגורמים לצמיחת התנועה הציונית ולהתארגנותה.
2. תרומתו של הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: 'מדינת היהודים', 'תכנית באזל', הקמת מסגרות למימושה, ניסיונות לקדם קבלת צ'ארטר, ויכוח אוגנדה.

פרק ג': דפוסי פעולתה של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל עד סוף מלחמת העולם הראשונה

2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה (הסיבות לעליות, מפת ההתיישבות, צורות ההתיישבות, מסגרות פוליטיות, ביטחוניות, חינוכיות ותרבותיות, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונים).
3. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם הראשונה:
  - א. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים, ההתלבטות בשאלת התמיכה באחד הצדדים הלוחמים.
  - ד. 'הצהרת בלפור': תוכנה והקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה וכיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים, הערבים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

תקופה שנייה: בין שתי מלחמות העולם והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

פרק א': אירופה וארצות אגן הים התיכון בין שתי מלחמות עולם

1. 14 הנקודות של וילסון' וחוזה ורסאי.
2. השינויים העיקריים שחלו במפה המדינית של אירופה ושל המזרח התיכון (כולל שיטת המנדטים).

פרק ב': בניין הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם

1. כתב המנדט ותרומת השלטון הבריטי לפיתוחה של הארץ.

פרק ג': יהודים, ערבים ובריטים בשנות השלושים והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

2. השינויים במדיניות בריטניה בארץ-ישראל מתמיכה בתכנית החלוקה ועד ליישום מדיניות הספר הלבן השלישי.
3. היערכות היישוב והתנועה הציונית לחיזוק הבית הלאומי לקראת מדינה בימי מלחמת העולם השנייה.

תקופה שלישית: נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ב': גרמניה – מדמוקרטיה לנאציזם (1933–1939)

1. האידיאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, ומרכזיות השאלה היהודית בה.
2. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון.
3. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם – דרך בניית המשטר הנאצי בשנים 1933–1939 (סעיף זה כולל גם את המדיניות כלפי היהודים).

פרק ג': השנתיים הראשונות במלחמת העולם השנייה והמדיניות כלפי היהודים

2. רעיון 'הסדר החדש' והצעדים שנקטו הנאצים בתקופת המלחמה כדי לקדם את מימושו.
3. מדיניות הנאצית כלפי היהודים בפולין:
  - ב. המדיניות כלפי היהודים עד העברתם לגטאות.
  - ג. הגטאות – מטרות מוצהרות והסברים להקמתם), אופן ניהולם, והפיקוח עליהם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

ד. תנאי החיים בגטו : דרכי ההתמודדות של היהודים עם המציאות הקשה בו, 'קידוש החיים' וביטוייו בחיי היום-יום, היודנראט : תפקידיהם, פעילותם וקשייהם. תנועות הנוער : מאפייני פעילותן .

פרק ד' : התרחבות המלחמה העולמית ו'הפתרון הסופי'

1. המלחמה העולמית ו'הפתרון הסופי' – יוני 1941–1945

- ב. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית-המועצות.
- ד. ועידת ואנוזה – מטרת כינוסה, משתתפי הוועידה, נושאים שהועלו בה וחשיבות הוועידה.
- ה. יחס האוכלוסייה ליהודים בארצות הכיבוש והגורמים לכך ('העומדים מהצד', משתפי הפעולה, 'חסידי אומות העולם').
- ט. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ה'פתרון הסופי' (בכל אחת מדרכי הלחימה יש להתייחס לזהות המצטרפים, למטרות, ללבטים, לקשיים ולמאפייני הלחימה):
  1. המרד בגטאות וייחודו של המרד בגטו ורשה .
  2. לוחמים יהודיים בצבאות בעלות הברית ובארגוני מחתרת .

תקופה רביעית : בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק א' : המאבק של היישוב היהודי להקמת המדינה בשנים 1945–1949

1. עמדת בריטניה וארצות-הברית בשאלת הפליטים העקורים ובשאלת ארץ-ישראל (עמדת בוויין, דוח הריסון, הוועדה האנגלו-אמריקנית).
2. מאבק היישוב בבריטים : מאבק בתחום העפלה, פעולות ההתיישבות ומאבק צבאי .
3. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם, הדיון באו"ם – עמדת המעצמות (השפעת 'המלחמה הקרה' על עמדת המעצמות בדיון באו"ם), החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 והתגובות לה בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב.
4. מלחמת העצמאות – חלק א' (הכוחות הלוחמים, מוקדי הלחימה והמפנה – תכנית ד').
5. ההכרזה על הקמת המדינה, הוויכוח על מועד ההכרזה, הקמת צה"ל ופירוק המחותרות ומטה הפלמ"ח.
6. מלחמת העצמאות – חלק ב' : פלישת מדינות ערב, קרבות עשרת הימים והמבצעים האחרונים בצפון ובדרום, הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטיניים.

פרק ב' : מדינת ישראל במזרח התיכון

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

7. מלחמת יום הכיפורים : סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.

פרק ג': עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

1. העלייה והקליטה בשנות החמישים והשישים

א. ארצות המוצא של העולים, גורמי העלייה, ממדי העלייה ומאפייניה : עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית.

ב. תהליך קליטת העולים – הקשיים והגורמים שהשפיעו על דרכי הקליטה (כולל אירועי ואדי סאליב – יולי 1959, משמעותם והשפעתם).

סמל שאלון 022209, 022303, 24

נושא 1 – הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948-1967

ספרי הלימוד:

1. סעדון ח' ורפל י' (עורכים), במחתרת מארצות האסלאם – פרשיות העפלה והגנה, מכון בן צבי ומשרד החינוך, ירושלים תשנ"ז.
2. סעדון ח' (עורך), בגלוי ובסתר – העליות הגדולות מארצות האסלאם (1948-1967), מכון בן צבי, ירושלים, תש"ס.
3. צור י', "העלייה מארצות האסלאם", צמרת צ', יבלונקה ח' (עורכים), העשור הראשון תש"ח-תשי"ח, יד יצחק בן צבי, ירושלים 1997, עמודים 57-82.

רשימת הנושאים:

1. סקירות כלליות:

- א. השפעות מלחמת העולם השנייה על היהודים בארצות האסלאם.
- ב. ההגנה וההעפלה מארצות האסלאם.
- ג. יחס המוסדות הציוניים ליהודי ארצות האסלאם בזמן מלחמת העולם השנייה.
- ד. מגמות יסוד ודפוסי עלייה בשנים 1948-1967.

2. עירק:

- א. יהודי עירק בתקופת מלחמות העולם השנייה, והקשרים בין יהודי עירק ליישוב היהודי בארץ ישראל.
- ב. קווים לפעילות הציונית בעירק בשנים 1942-1945: בניית התנועה החלוצית, עלייה והעפלה, ארגון ההגנה, פעילות השליחים מארץ ישראל בעירק.
- ג. 'חוק הוויתור על נתינות' (1950), מניעים והשפעות.
- ד. העלייה ההמונית בשנים 1948-1951, מבצע 'עזרא ונחמיה': מעלייה לגירוש.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

3. איראן:

- א. פליטים יהודים באיראן בזמן מלחמת העולם השנייה. סיוע השליחים מא"י ופעילותם הציונית בקרב יהודי איראן.
- ב. 'מבצע כורשי' – העלייה מאיראן בראשית ימי המדינה.

4. מצרים:

- א. הפעילות הציונית במצרים בשנות ה-30 וה-40 והעלייה הבלתי לגאלית ממלחמת העולם השנייה עד קום המדינה.
- ב. היציאה החשאית ממצרים בשנות ה-50 וה-60.

5. צפון אפריקה:

- א. ההעפלה מתקופת מלחמת העולם השנייה עד קום המדינה.
- ב. 'העלייה המבוקרת' ממרוקו לישראל בשנים 1949-1956
- ג. 'העלייה החשאית' ממרוקו בשנים 1956-1967.
- ד. 'העלייה החופשית' מתוניסיה לישראל.

6. תימן:

- א. עליית יהודי תימן בתקופת מלחמת העולם השנייה.
- ב. מבצע 'על כנפי נשרים': הלבטים, המשא ומתן עם שלטונות תימן, ההכנות למבצע ושלבי המבצע.

בכל שנה יהיה על התלמיד ללמוד את פרק המבוא (סקירות כלליות) ותבחרנה 5 מדינות מתוך 7 המדינות המצויות בתכנית הלימודים.

נושא 2 - מפגש תרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים

ספרי הלימוד:

ד"ר מרים פרנקל (עורכת), מעיל תשבץ – מפגש בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, הוצאת מעלות.

נושא הלימוד:

1. הגניזה הקהירית – פרק המבוא
2. בין אסלאם ליהדות – פרק 1.
3. יצירת עולם חדש – פרק 2.
4. להיות מיעוט יהודי בעולם מוסלמי – פרק 3.
5. על מרחב וזמן – פרק 4.
6. על כלכלה ועסקים – פרק 5.
7. היבדלות ופתיחות בחיי המשפט – פרק 6.
8. אומנות יהודית בארצות האסלאם – פרק 12.

בכל שנה יהיה על התלמיד ללמוד את פרק המבוא (הגניזה הקהירית) וכן 7 נושאים המייצגים סוגיות בתהליכי מפגש התרבויות בין היהדות לאסלאם בימי הביניים.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה

ספרי הלימוד:

1. קראי פליציה, **פנים רבות לגבורה – קהילת קרקוב בתקופת הכיבוש הנאצי**, הוצאת בית הספר המרכזי להוראת השואה, יד ושם, ירושלים, 2002.
2. ד"ר חוי דרייפוס, **יהדות קרקוב בין שתי מלחמות העולם, הרצאה מצולמת**, אתר תולדות: <http://toldotofakim.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=cfb31248-a85d-426d-9fb1-24969539ae3d&lang=HEB>
3. מלצר עמנואל, "המערך הפוליטי של יהודי קרקוב בין שתי מלחמות העולם", ריינר אלחנן (ע), **קרקא, קז'ימייז', קרקוב**, המכון לחקר התפוצות, אוניברסיטת תל אביב, 2001, עמ' 209-215.

נושאי הלימוד¹:

1. **קהילת קרקוב עד מלחמת העולם השנייה:**
  - א. יהודי קרקוב בימי הביניים.
  - ב. קהילת קרקוב במאה ה-19.
  - ג. קהילת קרקוב בין שתי מלחמות העולם.
2. **המדיניות הנאצית כלפי יהודי קרקוב עד הקמת הגטו:**
  - א. אירועי המלחמה, השלטון הגרמני ומעשי הטרור.
  - ב. מדיניות הנאצים כלפי היהודים וכלפי הפולנים.
  - ג. הקמת היודנראט ותפקידיו.
  - ד. דרכי ההתמודדות של היהודים עד הקמת הגטו בעיר קרקוב.
3. **גטו קרקוב עד תחילת ביצוע 'הפתרון הסופי':**
  - א. הקמת הגטו – מטרות גרמניות, מקומו ואוכלוסייתו.
  - ב. דפוסי הפעולה של היודנראט בגטו קרקוב.
  - ג. ההתמודדות היהודית עם בעיות הקיום.
  - ד. פעילות תנועות הנוער.
4. **גטו קרקוב בתקופת 'הפתרון הסופי':**

¹ יש ללמוד נושא זה על פי הרצאת ד"ר חוי דרייפוס, מאמרו של עמנואל מלצר ועל פי ההקדמה בספרה של פליציה קראי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

- א. המפנה בתולדות הגטו – הגירוש הגדול ביוני 1942.
- ב. התמודדות תושבי הגטו עם אימת התקופה בשלבים הראשונים.
- ג. שלבים ב'פתרון הסופי של יהודי קרקוב.

5. המאבק המחתרתי וחיסול הגטו:

- א. ההתארגנות המחתרתית של תנועות הנוער בגטו.
- ב. קשייה ולבטיה של הפעילות המחתרתית עד גירוש אוקטובר 1942.
- ג. הפעילות המחתרתית נגד הגרמנים.
- ד. חיסול גטו קרקוב.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

ספרי הלימוד:

1. גלבר יואב, קוממיות ונכבה – ישראל הפלסטינים ומדינות ערב, 1948, הוצאת דביר, 2004. (פרקים 4-9, 11-13, 16, סיכום).
2. גולני מוטי, ציון בציונות: המדיניות הציונית בשאלת ירושלים 1937-1949, האוניברסיטה המשודרת, 1992.
3. פעיל מאיר, עצמאות תש"ח-תש"ט, האוניברסיטה המשודרת, 1990.
4. צחור זאב, החזון והחשבון: בן גוריון בין אידיאולוגיה לפוליטיקה, ספריית הפועלים, 1993. הפרק על 'הכרעה על הקמת המדינה', עמודים 183-194.

נושאי הלימוד:

1. מבוא:

- א. מלחמת העצמאות – מתי החלה ומה היו הגורמים למלחמה.
- ב. מהלכי המלחמה העיקריים ויחסי הכוחות הצבאיים.

2. המלחמה בין היישוב היהודי לערביי ארץ ישראל:

- א. משבר ארבעת החודשים הראשונים.
- ב. תכנית ד' והניצחון על ערביי ארץ ישראל.

3. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל:

- א. המצב המדיני-פוליטי, הצבאי והאזרחי של היישוב היהודי ערב ההחלטה.
- ב. ישיבת מנהלת העם ב-12 במאי 1948 – ההחלטה להכריז על הקמת מדינת ישראל (סיכויים וסיכונים).

4. המלחמה בין צה"ל ובין צבאות מדינות ערב:

- א. פלישת הצבאות הערביים לארץ ישראל.
- ב. ההפוגה הראשונה וקרבות עשרת הימים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

5. ניצחון ישראל במלחמה והסכמי שביתת הנשק:

- א. היוזמות והניצחונות בנגב ובגליל.
- ב. מבצע 'חורב'.
- ג. סיום המלחמה.
- ד. הסכמי שביתת הנשק.

6. בעיית הפליטים הפלסטינים:

- א. הסיבות לבריחת ערביי ארץ ישראל במהלך המלחמה.
- ב. מדיניות מדינות ערב וישראל לגבי שיבת הפליטים.
- ג. ראשית תופעת ההסתננות.

7. המדיניות הציונית בשאלת ירושלים 1948-1949:²

- א. המערכה על ירושלים מ-15 במאי עד ההפוגה הראשונה.
- ב. הלחצים המדיניים שהופעלו על ממשלת ישראל בשאלת ירושלים.
- ג. חלוקת ירושלים בהסכם שביתת הנשק עם ירדן.
- ד. ירושלים – בירת מדינת ישראל.

---

² יש ללמוד נושא זה גם מספרו של מוטי גולני.

נושא 5 – אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

ספר הלימוד:

אטקס עמנואל (עורך), אל מול עולם חדש – לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה, הוצאת מעלות.

נושאי הלימוד:

1. הקדמה (עמ' 1-3).
2. התמורות ביחס החברה האירופאית אל היהודים - פרק המבוא.
3. יהודי החצר על סף תקופה חדשה - פרק 1.
4. תנועת ההשכלה היהודית – פרק 2.
5. הרפורמה והתגובה האורתודוקסית – פרק 3.
6. ביטויים רעיוניים של ההשכלה והרפורמה – פרק 4.
7. רבני המזרח מול המודרנה – פרק 6.
8. מוריץ אופנהיים – פרק 8.

נושא 6 – תולדות ארצות הברית

ספר הלימוד:

פלורסהיים יונינה, **תולדות ארצות הברית: חזון, משברים וצמיחה**, הוצאת מרכז זלמן שז"ר.

נושאי הלימוד:

1. הקמת ארה"ב – צמיחת האומה האמריקנית ועיצובה:

- א. הסיבות להגירה לאמריקה הצפונית, מאפייני המהגרים, מושבות הצפון, המרכז והדרום ומאפייניהן.
- ב. תהליכי אמריקניזציה שעברו על המהגרים בארצות הברית – כור היתוך, טמיעה ופלורליזם תרבותי.

2. עקרונות היסוד של הדמוקרטיה האמריקנית ומבנה המשטר:

- א. הכרזת העצמאות והחוקה האמריקנית
- ב. מוסדות השלטון הפדרלי ודרכי פעולתם בהתאם לחוקה.

3. מוקדי הכוח המשפיעים על הממשל הפדרלי והמקומי:

- א. קהילת ההון והתעשייה.
- ב. קבוצות לחץ חברתיות
- ג. המפלגות
- ד. תקשורת ודעת הקהל.

4. הדמוקרטיה האמריקנית במבחן הזמן – משברים ודרכי התמודדות:

- א. גורמי יסוד למלחמת האזרחים ודרכי השיקום החוקתיים, הכלכליים והחברתיים.
- ב. מאבק השחורים למען שוויון זכויות במאה ה-20.

5. הקפיטליזם האמריקני מסוף המאה 19:

- א. מאפייני הקפיטליזם, גילוייו והשלכותיו הכלכליות, החברתיות והפוליטיות משלהי המאה ה-19 ועד למלחמת העולם הראשונה, התנועה הפרוגרסיבית ותיקוניה.
- ב. 'השיבה לנורמליות' בשנות ה-20, והמשבר הכלכלי הגדול.
- ג. 'הניו דיל' – מטרות ודרכי יישום, הערכה ביקורתית – היהנו דילי – המשך או מהפכה?

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

ד. ארצות הברית כחברת השפע – בעיות ודרכי התמודדות.

6. מדיניות החוץ של ארה"ב עד תום מלחמת העולם השנייה: פרק גישור.

- א. התפיסה הבדלנית על פי תפיסותיהם של ג' וושינגטון וג' מונרו.
- ב. האימפריאליזם האמריקני בשלהי המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. גורמים וגילויים מרכזיים.
- ג. מבדלנות ומעורבות: גורמי ההצטרפות של ארה"ב למלחמת העולם הראשונה, חזון הסדר העולמי החדש של וילסון בוועידת השלום.
- ד. מגמות מרכזיות במדיניות החוץ של ארה"ב בין שתי המלחמות העולם.
- ה. מבדלנות למעורבות: גורמי הצטרפות ארה"ב למלחמת העולם השנייה.

7. ארצות הברית כמעצמת על במחצית השנייה של המאה ה-20:

- א. קץ הבדלנות האמריקנית בעידן 'המלחמה הקרה'. מדיניות ארה"ב לבלימת הקומוניזם באירופה (דוקטרינת טרומן, תכנית מרשל, משבר ברלין והקמת נאט"ו).
- ב. הניסיונות של ארה"ב לבלום את ההתפשטות הקומוניסטית ביבשת אסיה וביבשת אמריקה (קוריאה, קובה, ויטנאם).
- ג. מעורבות ארה"ב בסכסוכים בעולם: מלחמת המפרץ, קוסובו.
- ד. התייצבות ארה"ב בראש המאבק בטרור הבינלאומי.

נושא 7 - יפן המודרנית

ספר הלימוד:

בן עמי שילוני, יפן המודרנית – תרבות, היסטוריה, שוקן, תל אביב, 1997.

הפרקים המחייבים:

1. המערב פותח את שערי יפן (ארצות הברית משגרת שייטת ליפן; הסכם קנגאוה ופתיחת שערי יפן, הריס משלים את פתיחת יפן, יפן מהדקת את קשריה עם המערב) – פרק 2.
2. הרסטורציה של מייג'י (החזרת השלטון הקיסרי ושבועת חמשת הסעיפים) – פרק 3.
3. מחברה פיאודלית למדינה ריכוזית (הצבא החדש) – פרק 4.
4. הלימוד מן המערב (השאיפה ללמוד מן המערב, משלחת איוקורה: לימוד המערב מכלי ראשון, כישלון הנצרות וטיפול השינטו, הדת אינה בולמת מודרניזציה) – פרק 5.
5. רפורמה אגררית וראשית התיעוש – פרק 7.
6. משבר, מרידות ודרישה לדמוקרטיה (הדרישה לדמוקרטיה והקמת מפלגות) – פרק 8.
7. מלחמת סין-יפן וסיפוח טיוואן – פרק 10.
8. מלחמת רוסיה-יפן וסיפוח קוריאה – פרק 11.
9. יפן במלחמת העולם הראשונה – פרק 13.
10. פייסנות כלפי המערב ותוקפנות כלפי סין – פרק 15.
11. מלחמת סין-יפן השנייה (מלחמת העולם השנייה במזרח אסיה, הכנעת יפן והכיבוש האמריקני, יפן בצל 'המלחמה הקרה', הזינוק הכלכלי של יפן ברבע האחרון של המאה ה-20 - פרקים 17-21).

נושא 8 – סין המודרנית

ספר הלימוד:

אהרון שי, ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, זמורה-ביתן, תל אביב, 1990.

נושאי הלימוד:

1. בעיות הפנים והחוץ של הקיסרות הסינית ונפילתה:

- א. גורמים וביטויים של האימפריאליזם בסין עד תחילת המאה ה-20: מלחמות האופיום ותוצאותיהן, מאפייני החדירה המערבית לסין, מלחמת סין-יפן והאימפריאליזם היפני בסין.
- ב. ההתמודדות עם אתגר המערב ועם המודרניזם – מרד הטאי-פינג, התגובה הקיסרית, רפורמות 'מאה הימים', מרד הבוקסרים ותוצאותיו.
- ג. עלייתה של התנועה הלאומית הסינית בהנהגת סון יאט-סן, המהפכה הסינית ונפילת הקיסרות.

2. ראשית הרפובליקה הסינית והמהלכים לאיחודה של סין בשנות ה-20:

- א. סין במלחמת העולם הראשונה – חולשת ממשל יואן שה-קאי (1912-1916), הקרע עם סון יאט-סן והתנועה הלאומית.
- ב. השתתפות סין במלחמת העולם הראשונה, הסכמי השלום בפריז והשפעותיהם.

3. סין בשנות ה-30: עלייתה של המפלגה הקומוניסטית הסינית, המאבק בין הממשל הרפובליקני הלאומי לבין הקומוניסטים והתוקפנות היפנית בשטחי סין:

- א. 'המסע הארוך' 1934-1935, והקמת הבסיס בחבל שנס, עיצוב האידיאולוגיה הקומוניסטית ה'פטריוטית' של מאו.
- ב. המאבק ביפן – עמדות צ'יאנג קאי שק והקומוניסטים, הקמת החזית בין הכוחות הלאומיים ובין הקומוניסטים ב-1937, והמאבק נגד יפן.

4. סין במלחמת העולם השנייה:

- א. המאבק של סין ביפן במלחמת העולם השנייה.
- ב. מעורבות המעצמות בסין במלחמה, וקריסת האימפריאליזם במערבי בסין.
- ג. המאבק הפנימי הפוליטי בין צ'יאנג קאי שק ומאו צה טונג בצל המלחמה.

5. המאבק על השלטון בסין בסוף שנות ה-40 והקמת סין הקומוניסטית:

- א. מלחמת האזרחים 1945-1949 – השלבים, התוצאות והגורמים לניצחון הקומוניסטים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

6. בניית משטר, כלכלה וחברה בסין הקומוניסטית בשנות ה-50 וה-60:

- א. דפוסי המשטר הקומוניסטי בסין בתחילת דרכו, וביסוסו בעזרת ברית המועצות.
- ב. הקומוניזם של מאו צה טונג – "הקפיצה הגדולה קדימה" ו"המהפכה התרבותית".
- ג. מדיניות החוץ של סין בשנות ה-50 וה-60: סין במלחמת קוריאה, סין ו"העולם השלישי", הקרע האידיאולוגי עם ברית המועצות והעוינות המהפכנית למערב. + מלחמת קוריאה!

7. סין ברבע האחרון של המאה ה-20:

- א. פוסט-מאואיזם והפתיחות למערב החל משנות השבעים.
- ב. סין בשנות ה-80, בהנהגת דנג סיאו-פינג – מדיניות המודרניזציה ("המהפכה השנייה").
- ג. השפעת השינויים בגוש הקומוניסטי על סין לקראת תום המאה ה-20; התקוממות הסטודנטים ואירועי כיכר טיין-אן – מן.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

לנבחני משנה ותלמידים אקסטרניים בלבד (24, 022303):

הנושא ההיסטוריוגרפי –

מלחמת יום הכיפורים – גורמים והשלכות על החברה הישראלית

בקיץ תשע"ד – תשע"ה תתמקד היחידה ההיסטוריוגרפית³ בנושא מלחמת יום הכיפורים – גורמים והשלכות על החברה הישראלית.

הביבליוגרפיה המחייבת:

- אשכנזי מוטי, "תנועת המחאה שלאחר מלחמת יום הכיפורים: מבט רטרוספקטיבי", בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (ע), **העשור השלישי**, יד יצחק בן צבי, ירושלים, עמ' 165-170.
- בר יוסף אורי, **הצופה שנרדם: הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה**, זמורה ביתן, 2001, עמ' 435-408.
- גלבר יואב, "דיונים על ה'טיטניק': קריסת הקונספציה כבר באפריל-מאי 1973", בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (ע), **העשור השלישי**, יד יצחק בן צבי, ירושלים, עמ' 151-164.
- ונטיק בועז, שלום זכי, "כישלון המודיעין האמריקני בדרך אל מלחמת יום הכיפורים", **עיונים בתקומת ישראל** 22, (תשע"ג, 2012), עמ' 122-151.
- פייגה מיכאל, "מלחמת יום הכיפורים בזיכרון הישראלי: שבר מול המשכיות", בתוך: משה שמש, זאב דרורי (ע), **טראומה לאומית, מלחמת יום הכיפורים אחרי שלושים שנה ועוד מלחמה**, מכון בן גוריון לחקר ישראל והציונות, 2008, עמ' 351-366.

³ ראו חוזר מנכ"ל תשע"א/6, כ"ז בשבט תשע"א, 1 בפברואר 2011.